

Treichler *Cultural Studies* -kulttikoelmaa (1991) enemmän kuin oppikirjamaisesti jäsenyntyä *Channels of Discourse* -teosta, sillä jälkimmäinen esitteli aikanaan televisioon kohdistuvan tutkimuksen monet perinteet ja suuntaukset systemaattisesti luku luvulta, semiotiikasta feministiseen tutkimukseen ja genreanalyysiin. Päivitettyä *Channels*-teosta olisi tavaltaan ikävä, koska tv-tutkimus kaipaasi selkeää ja systemaattista perusopetusmateriaalia. Ja sitten kuitenkin ei, sillä *Television Studies Reader* britti- ja jenkkipainotuksineenkin kuvaa kiinnostavasti television lähihistoriaa sekä tämänhetkisiä ja tulevaisuuden tutkimuskysymyksiä – siis yleisesti sitä, miksi televisio on kiehtova ja yhä kiehtovampi tutkimuskohde.

MINNA ASLAMA

Buumin perässä

Kimmo Ahonen, Janne Rosenqvist, Juha Rosenqvist & Päivi Valotie (toim.):
TAJU KANKAALLE –
uutta suomalaista elokuvaa
paikantamassa.

Turku: Kirja-Aurora 2003. 271 s.

Ilmiöön on viitattu niin buumina kuin uutena kulta-aikanakin. Suomalainen elokuva löysi 1990-luvulla uudelleen sekä kriitikot että katsojat – osittain jopa samojen elokuvien kohdalla – ja menestys on jatkunut myös tämän vuosituhanen puolella. Vuosituhannen vaihe on ymmärretty kotimaisen elokuvan nousukaudeksi, ja sitä on käsitelty innostuksen vallassa myös populaarissa julkisuudessa. *Taju kankaalle – uutta suomalaista elokuvaa paikantamassa* -artikkelikokoelmassa pyritään kartoittamaan erinäisiä tekijöitä ilmiön taustalla. Käsiteltävistä elokuvista suurin osa on valmistunut vuosina 1997–2003. Artikkeleissa hahmottuu, millaisia teemoja viime vuosien kotimaisissa elokuvissa on käsitelty ja keiden vastuulla niissä kerrotut tarinat ovat. Mikä ihmeen buumi? on se perimmäinen kysymys, johon vastaamisen ympärille kirja on syntynyt.

Heti aluksi kirjan toimittajat kiinnittävät huomiota oleelliseen seikkaan buumipuheessa. Buumis- sa on kyse keskenään hyvin erilaisen elokuvien menestyksestä, ja juuri siksi kotimaisen elokuvan kollektiivisen buumin sijaan tulisi ennemminkin puhua buumeista. Sellaisten elokuvien kuin *Mies vail- la menneisyyttä* (2002) ja *Pahat pojat* (2003) saavuttaman menestyksen rinnastaminen ei ole kovin- kaan hyödyllinen lähtökohta. Elo- kuvia yhdistää ainoastaan niiden kotimaisuus. Tämä esimerkki ilmentää artikkelikokoelman paras- ta puolta. Samassa teoksessa käsi- tellään sekä markkinastrategiaa lippuluukkujen menestystarinan takana että pitkään lähinnä kansainvälistä arvostusta nauttineen elokuvantekijän työllisten keino- jen merkitystä. Kaupallinen ja tai- teellinen onnistuminen eivät vas- taa toisiaan, eikä niitä elokuvatut- kimuksen näkökulmasta voi rin- nastaa. Ja kuten Manu Haapalai- nen elokuvatutkimuksen nyky- suuntia pohtivassa artikkelissaan toteaa, myöskään akateemisen tutkimuksen ja laadukkaan eloku- vaesseimin ei pitäisi olla toisiaan pois sulkevia asioita, pikemminkin päinvastoin.

Kirjan aloittavat buumin taus- taan yleisellä tasolla kartoittavat Hannu Salmen ja Veijo Hietalan artikkelit. Salmi määrittää yhdeksi buumin taustatekijäksi sen, että valtiollisen tuen myöntämisessä on luovuttu ajattelusta, joka asetti taide-elokuvan automaattisesti etusijalle kaupallisen menestymi- sen mahdollisuudet omaaviin elokuviin nähden. Kun elokuvakult- tuurista alettiin huolehtia kokonai- suutena, myös puskarafariseilla nähtiin olevan oma tehtävänsä.

Elokuvan tuotantomääriä ja - strategioita koskevien muutosten lisäksi Salmi kiinnittää huomiota siihen, että katsojat ovat löytäneet kotimaisen elokuvan. Yksi Hieta- lan buumille antamista määritel- mistä liittyy tekijöiden, kriitikoiden ja katsojien saavuttamaan yhteis- ymmärrykseen, elokuvan kaupalli- suuden hyväksymiseen. Myöskään elokuvien sisältöä ei pidä jättää huomioimatta. Salmi toteaa vuosi- na 1999–2001 parhaiten menes- tyneiden elokuvien keskittyvän

historiaan ja jättävän näin nyky- päivän sosiaaliseen ongelmineen vähemmälle huomiolle. Pauli Joki- sen uusista kaupunkielokuvista te- kemiä huomioita varjostaakin kir- joittajan titeamus kotimaisen eloku- van tilasta: "On hälyttävää, että kotimainen elokuva on keskittynyt kansallismielisyyteen, toisin sanoen maaseudun ja lähimenneisyytem- me kuvaamiseen, eikä nykyhetken kipeimpiin ongelmiin" (s.159). Niitä ei Jokisen mielestä käsitellä edes kaupunkielokuvissa.

Kirja herättää kysymyksen, mi- ten elokuvien menestystä tulisi yli- päättään mitata? Janne Rosenqvist huomauttaa osuvasti käsitellessään *Pahojen poikien* menestysta- rinaa, että myytyjen lippujen mää- rä ei takaa sitä, että "elokuva olisi kosketanut kollektiivisesti suurta yleisöä ja että *Pahat pojat* olisi suuri suomalainen elokuva" (s. 44). Rosenqvistin artikkelissa *Pa- hat pojat* toimiikin esimerkkinä suomalaisen elokuvan ymmärtä- misestä kovana liiketoimintana. Ikään kuin luonnollisena jatkona tälle siirretään seuraavissa artikke- leissa huomio nostalgiaan ja men- neisyyteen. Sinne myös katsojien huomio kääntyi, kun he Hietalan toteamuksen mukaisesti kollektiivisten suomalaisten kokemusten kaipuussaan etsiytyivät lippuluu- kuille. Nostalgian merkitys liittyy sen käyttövoimaan kansallisen identiteetin määrittelyssä, jolle puolestaan on ollut taas runsaasti tarvetta Euroopan unioniin liitty- misen ja kulttuurin globalisoitumi- sen myötä.

Kokoelman artikkelit on sijoit- tettu viiden löysästi kategorisoivan otsikon alle. Pääosin ne johdatta- vatkin onnistuneesti hahmotta- maan artikkelien sisältöä ja niitä näkökulmia, jotka tämän teoksen puitteissa on koettu hyödyllisiksi tavoiksi kartoittaa suomalaista elokuvakulttuuria. Ensimmäisessä osiossa tuodaan esille ilmiön taus- taan. Muissa osioissa keskitytään nostalgiaan, suomalaisiin eloku- vantekijöihin, lajeihin sekä doku- menttielokuviin.

Nostalgian osuus katsojien houkuttelemisessa elokuvateate- reihin korostuu käsiteltäessä sotaa ja menneiden vuosien populaari- kulttuuria elokuvien aiheena. Suo-

malaisina tekijöinä erityishuomiot saavat osakseen Aki Kaurismäki, Auli Mantila, Kaisa Rastimo, Jari Halonen ja Matti Ijäs. Kaupunki-, sinkku- sekä lasten- ja nuortenelovakuvat, unohtamatta puskarfarsseja, ovat oleellisia kotimaisen elokuvan kenttää jäsentäviä – joskin itsessään melko löysästi määriteltävissä olevia – kategorioita. Ne olisi kuitenkin voinut sijoittaa selkeämmän otsikon kuin ”Tunnetta, tuskaa ja puskaa” alle. Myös dokumenttielokuvat ja niiden tyylitelty todellisuus tuodaan esille osana suomalaisen elokuvan menestystä.

Kirjan toimituskuntaa, osin myös kirjoittajia, yhdistää Filmiverkko ry, joka julkaisee verkossa kaksiosaista elokuvalehteä *Film-oholic & Wider Screen*. Toimittajat toteavat yhdeksi lähtökohdakseen halun tarjota mahdollisuuksia nuorille kirjoittajille. Toisaalta tavoitteena on ollut heterogeenisen kirjoittajajoukon kokoaminen. Mukana on tunnettuja tutkijoita, mutta myös alan opiskelijoita ja harrastajia. Tämä lähtökohtien erillaisuus on tuottanut kirjaan näkökulmien moninaisuuden. Tuore aihe, tuoreet tekijät on resepti, joka on johtanut tasoltaan epätasaiseen, mutta näkökulmitaan kattavaan lopputulokseen. Kotimaisen elokuvan tilanne kartoittuu artikkeleissa tavalla, joka ei vaadi lukijalta loppututkimtoa tullakseen ymmärretyksi.

Taju kankaalle – uutta suomalaista elokuvaa paikantamassa on aikalaiskommentari, joka ei artikkeleidensa moninaisuudessa kuitenkaan tarjoa lukijalle mahdollisuutta paneutua kunnolla mihinkään valituista näkökulmista. Sen sijaan se onnistuu tuomaan esille nousukauden ajan kotimaisen elokuvan taustaa, luonnetta ja merkitystä juuri siinä määrin, että innostus syväluotaavampaan tutkimukseen pysyy voimissaan.

TARU RANNANAUTIO

Faniuden jäljillä

Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.): KULTTIKIRJA. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmioistä.

Tietoliipas 195. Helsinki: SKS 2003. 211 s.

Urpo Kovalan ja Tuija Saresman toimittama *Kulttikirja* on kokoelma faniutta käsitteleviä artikkeleita. Fanius ja innokas populaarikulttuurin harrastaminen ovat nykypäivää, mutta toiminnan muodot ja kohteet vaihtelevat. *Kulttikirjassa* saavat äänensä kuuluviin niin jalkapallokannattajat, beatkirjailijan ihailija kuin omaperäisen naisartistin fanitkin, tv-sarjoihin ja roolipelieihin hurahaneita unohtamatta.

Yhteistä näille kaikille on populaarikulttuuri keskeisenä elämänsäältäönä. *Kulttikirja* kertoo ihmisistä, joiden elämää fanius rikastuttaa monin tavoin. Pinnallisimmillaan fanius on eskapismia, mutta monille se on myös keino purkaa tunteitaan tai kokea yhteisöllisyyttä. Innokkaimmille harrastajille fanius antaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen ja luovuuteen. Näin kirjan tekijät korostavat sitä, ettei fanius ole vain passiivista kulluttamista – jollaisena se halutaan usein nähdä – vaan myös aktiivista tuottamista. Tämä ajatus toistuu monissa kirjan artikkeleissa.

Kirjan aloituksena toimii Ilkka Salon omaelämäkerrallinen kirjoitus ”Kerouacin matkassa”. Siinä Salo kuvaa suhdettaan Jack Kerouacin romaaniin *On The Road* (suomeksi *Matkalla*). Näkökulma on puhtaasti fanin, sillä Salo korostaa parikymppisenä lukemansa romaanin vaikutusta koko myöhempään elämäänsä. Salolle *On The Road* ei ole vain romaani, se on elämänsäsenne. Kokonaisvaltaisen faniuden kuvauksena kirjoitus onkin osuva, mutta kirjoittajan itsekritiikin puute arveluttaa. Salo ei näet lainkaan problematisoi ihannoimaansa epäsovinnaisia elämäntyyliä, vaikka kirjan muutamissa muissa artikkeleissa tulee ilmi, että fanit osaavat suhtautua itseensä myös kriittisesti.

Katja Laitisen artikkeli ”Keiju-

kauskuningatar ja hänen hovinsa” kertoo puolestaan syvästä ja osin vuorovaikutteisestakin fanisuh-teesta ihailijoiden ja artistin välillä. Laulajatar Tori Amosin faneja käsittelevä kirjoitus tuo esille sen, kuinka monenlaisia muotoja fanius voi saada. Amosin fanit omistavat Internetissä sivustoa laulajattarelle ja pitävät yllä vilkasta keskustelua idolistaan. Lisäksi he järjestävät fanitapaamisia, joissa ihailun kohdekin toisinaan näytättyy. Amosin ympärille syntynyt fanikultti onkin hyvä esimerkki paitsi aktiivisesta faniudesta, myös Internetin faneille tarjoamista mahdollisuuksista. Laitinen näkee fanien ihailun Amosia kohtaan ”modernina sakraalistamisena”, joka asettaa artistin jumalalliseen asemaan. Määritelmä on ongelmallinen siksi, että ateistinakin tunnettu Amos tulee lähemmäs fanejaan kuin moni muu artisti, mikä käy ilmi artikkelistakin. Näin ollen käsitys Amosista fanien pyhästä hahmona on hieman ontuva, liittyhän pyhyyteen myös tietty etäisyys.

Näkyvintä fanityyppiä etsittäessä urheilufanit ovat vahvoilla. Harri Heinosen artikkeli ”Kaukokannattajat ruudun äärellä” kertoo jalkapallojoukkue Evertonin suomalaisfaneista. Artikkelissa tulevat esiin urheilufaniuden peruspiirteet: ulkoiset tuntomerkit ovat vahvat, mutta toiminta on passiivisempää kuin monilla muilla faneilla. Heinosen tapaamat Everton-fanitkin korostavat faniuttaan ulkoisilla tunnusmerkeillä, mutta heidän toimintansa jää pitkälti kuluttamisen asteelle. Ongelmia tuo myös ihailtavan kohteen etäisyys. Heinonen esittelee jalkapallofaniutta niin hyvin, kuin se on näistä lähtökohdista mahdollista, mutta englantilaisten Everton-fanien haastatteleminen olisi voinut tuoda esiin uusia näkökulmia. Kirjoittaja nimittäin itsekin mainitsee, että Englannissa jalkapallofaniuteen liittyy myös huomattavia poliittisia ja uskonnollisia latauksia, ja Evertonin suomalaiskannattajista tämä tärkeä ulottuvuus jää puuttumaan.

Kulttikirjan käsittelemistä faneista aktiivisimpia tuottajia ovat roolipelaajat. Frans Mäyrän artik-